

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Előfizetési díj:	A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják.	Ugy a lap szellemi részét illető cikkeik, mint az előfizetési pénzek a „Közművelő- dés” szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várbá küldendők.
Egész évre 4 frt.		
Félévre 2 „		
Negyedévre 1 „		

Mikor lehet a felmentvényi kérelmekben az „angustia loci“-ra hivatkozni?*)

Irta Dr. Lukács Antal.

Ha házassági ügyekben a felmentvényi kérelmeket megtekintjük, azt találjuk, hogy azokban talán egyetlen canonicus ok sincs oly gyakran felhozva, mint az „angustia loci“. Nem akarunk minden egyes eset felett pálezzát törni, de talán mégis bátran kimondhatjuk, hogy sok esetben jogtalanul történik arra, mint döntő okra, a hivatkozás, miért is az egész dispensatio semmis és érvénytelen. Az egyházi jogi tankönyvekben s a S. Congr. de Prop. F. 1882. május 9. iki instructiójában az ugynevezett canonicus okok nem azért vannak összefoglalva, hogy midőn felmentvényt kérünk, azokból a legnyomatékosabbakat kiválasszuk s kérelmünket azokkal támogassuk, mivel minden Rómából nyert házassági felmentvény szövegében ott állanak a kifejezések: „si ita est,“ — „si vera sint exposita“, — „si preces veritate niti reperis“. — A felmentvény érvénye tehát attól függ, hogy megfelelnek-e a valóságnak azon okok, melyek alapján a felmentvény kéretett. Lássuk azért, mikor lehet a házassági felmentvényeknél az „angustia loci“-ra hivatkozni?

E canonicus ok akkor szokott előfordulni, mikor a nő születési vagy lakhelyén nem talál magához illő férjet, miért is valamelyik rokonával kénytelen összekelni, ha csak nem akar hajadon maradni, vagy, ha szüleit elhagyva, olyanhoz nem akar férjhez menni, ki állásra nézve tőle nagyban különbözik. — Sokszor ugyanis egy-egy község oly félre esik s oly nehéz a közlekedés, hogy a nőnek nagyon nehéz idegen helyeken ismeretséget kötni. Hozzá járul még az is, hogy az ilyen kisebb helyeken a családok legtöbbször egymás között rokonságban vannak s a leánynak alig lehet kilátása, hogy más valakihez férjhez mehessen. Arra meg senkit sem lehet kényszeríteni, hogy olyanhoz menjen, a ki tőle állásban, jellemében, birtokviszonyban, rangban, a korban, műveltségben, vallási érületben stb. nagyon különbözik,

mivel a mindennapi tapasztalás mutatja, hogy az ily házasságok rendesen szerencsétlenek szoktak lenni.)

Ezt tekintetbe véve, egyházunk ily körülmények között a nőnek meg szokta engedni, hogy rokonával is összekelhesen. Teszi ezt azért is, mivel sokkal jobb, ha a nő azután is szülői közelében, azok védszárnyai alatt marad, mert az új családban is fenntartja családjuk régi jó szokásait, hagyományait. — Ha a férfi lakik ily kisebb helyen, rá nézve már e betudható körülmény nem áll fenn, mivel neki sokkal könnyebb idegen helyen is magához illő nőt kapni. („Ratione tantum oratrice“, mondja az idézett Instr.?) Kérdés azonban, mit ért a jog ily kisebb hely alatt?

Sokféle vélemény van erre vonatkozólag, de legvalószínűbb, hogy ilyenek vehető minden hely, mely 300 háztüznél kevesebbet, körülbelül 1200—1500. lelket számlál. Ha több a lakosok száma, e canonicus okra hivatkozni a kérelemben nem lehet²⁾. „Illam causam,“ mondja Pyrrhus Corradus, admitti videmus, si de hac angustia exhibeatur fides ordinarii attestantis civitatem non excedere numerum trecentorum foculariorum“, (p. 356.) Megerősíti e véleményt IX. Pius pápának Spinola bibornok által 1847. aug. 30-án kiadott körrendelete is⁴⁾.

Bouvier azt állítja, hogy nem kell számítani az eretnekeket. „Haereticis et publice impiis non numeratis.“ — Pluchard azonban azt írja, hogy ő egy-

1) „Quo major et verior, stabiliorque similitudo fuerit, ac aequalitas eo firmior atque arctior amicitia erit, atque benevolentia.“ Boetius L. I., De music. c. I. — „Si domus communis mariti et uxoris, erigit uxorem in superbiam, et contumeliam viro facit: quanto magis si ditior uxor fuerit, et in domo ejus vir manserit? Incipit enim non uxor esse, sed domina: et viro, si offenderit, migrandum est.“ S. Hyeron V. ö. Sanchez De matr. L. 8. Disp. 16. nr. 15; Reiffenstuel in Append. de disp. matr. nr. 76; Schmalzgrueber V. IX. tit. XVI. nr. 109; Giovine, De disp. matr. L. II. p. 208.

2) „Haec causa praecipue valet pro oratrice“ Settler c. V. qu. II. V. ö. Cailland: Manuel des Dispenses, p. 23; Kohn: Wann kann man sich in einem Ehedispensesuche auf die angustia loci berufen? (Vering, Archiv 43. p. 185); Bosco, de matr. disp. 12. sect. conc. 4. nr. 15; Allegre: Impedimentorum matrimonii Synopsis, p. 92.

3) „Ratio est, quia inverisimile videtur, quod in locis magis populatis mulier invenire nequeat virum parvis conditionis, sibi non consanguineum vel affinem.“ Giovine II. p. 207. nr. 6.

4) Lásd ezt Giovine i. m. I. p. 373.

*) Mutatvány szerzőnek közelebből megjelendő művéből: „Házassági felmentvények a róm. kath. egyházban.“

szer ezt meg is tette, de a kérelemben megírta, hogy az eretnekeket nem számította, s a felmentvényt nem az „angustia loci“ alapján, hanem „ex certis peculiaribus causis“ kapta meg.⁵⁾

Mit kell azonban a hely alatt érteni, mely 1200—1500 léleknél többet nem számlál: a politikai községet, vagy magát a plébániát? Egyiket sem, hanem csak a helyet, hol a nő lakik⁶⁾, mert a Rómából nyert válaszban sem fordul soha elő sem az „angustia coemunitatis“, sem az angustia parochiae, hanem mindig az „angustia loci“. Számlálhat tehát egy község vagy plébánia 1500-nál több lelket is, de ha a falu, a tanya, vagy a községtől külön kis hely, hol a nő lakik még 300 háztűzet sem tesz ki, a felmentvény az angustia loci alapján kérhető.

A külváros, ha egészen közel van a városhoz, a várossal egynek vétetik, de ha már egy római mérföldre, egy negyed órai távolságra fekszik, külön álló helynek tekintetik⁷⁾. Fekhetik tehát két község egymáshoz egész közel is, de ha a közlekedés nagyon nehéz, vagy veszélyes, szintén lehet a kérelemben az angustia loci-ra hivatkozni⁸⁾.

A lelkésznek azonban minden esetben, mikor e canonicus okra hivatkozik, nagyon óvatosan kell eljárnia, s a kérelemben multhatatlanul fel kell említeni, hogy az illető hely a nőnek születési helyét, domiciliumát vagy quasidecimumát képezi-e, s hogy a férfi is e helyen lakik vagy nem?

a.) Ha a nő születési helye oly kicsi, hogy a kérelemben az angustia loci-ra hivatkozni lehet, akkor ez elegendő ok a felmentésre. Ha ugyanez a nő lakhelyén is előfordul (angustia locorum⁹⁾), akkor még könnyebben megnyerhető a dispensatio, de ilyenkor azt is meg kell említeni, hogy a szülők is elköltöztek-e a nő születési helyéről vagy nem?

b.) Akkor is megnyerhető a felmentvény, ha az angustia loci csak a nő lakhelyén (domiciliumában) van meg¹⁰⁾, mert előfordulhat p. o. az eset, hogy szüleivel együtt a nő születési helyéről már rég elköltözött s nincs ott mit keresnie. Ha a férfi is e helyen lakik, a kérelemben azt is föl kell említeni,

mert ha a felmentvény szövege mást talál tartalmazni, a végrehajtásnál sok zavar származhatik belőle. Cailland beszéli el p. o. művében, hogy ő egy alkalommal felmentvényt kért egy házassulandó pár számára, kiknek lakhelyén az angustia loci valóban meg volt, de a válasz így hangzott: „In loco unde ipsa et praedictus orator orti sunt.“ Felírt Rómába, hogy a felmentvény nem azt tartalmazza, a mit ő kért. Erre jött a Poenitentiariától a perinde valere, mely következőleg szólott: S. Poenitentiaria dilecto in Christo, executori litterarum, facultatem concedit dietas litteras quas ipsa Poenitentiaria sanat ac convalidat perinde ac si ab initio expeditae fuissent ob angustiam loci in quo oratores commorantur et domicilium habent.“ (1851. apr. 16.¹¹⁾)

Kérdés azonban, mit jelent a felmentvényi okmány következő kifejezése: „propter illius loci angustiam virum paris conditionis invenire nequeat.“? — „Dubitatur, mondja Sanchez¹²⁾, qualiter verificanda sit haec causa, num scilicet exactissime et quod vulgo vocant a puncto erudo indagandum sit ad verificandam hanc causam sitne aliquis vir paris in omnibus conditionis cui femina nubere possit? Respondeo id non esse ita stricte accipiendum, sed morali modo¹³⁾. Satis enim est, ad verificandam eam causam, communiter non reperiri in eo loco viros pares qui non sint consanguinei et affines . . . irato hujus est, quia, quum matrimonia debeant esse libera et multum expedit valde ne femina ad unum vel alterum conjugium arctetur, sed sint varia ex quibus ei detur optio.“ — Ebből kifolyólag.

1.) Ha a nő a szomszéd községben található is magához illő férjet, de a hol lakik nem az angustia loci fennállónak vélelmeztetik. Így döntött a s. Congr. Conc. is 1570. nov. 28-án: „Clausula illa, qua in dispensationibus occasione dotis incompetenciae apponi solet, videlicet, quia virum sibi non consanguineum vel affinen paris conditionis invenire nequit, verificatur et justificatur per diligentiam dumtaxat praestitam in ipso loco mulieris, et non in locis circumvicinis.“

2.) Akkor is lehet hivatkozni ez okra, ha a nő

11) i. m. 234. l. nr. 260.

12) L. S. D. 19. nr. 14. V. ö. Schmalzgrueber, Vol. IX. tit. 16. nr. 109.

13) „In rescriptis dispensationum ab ap. Dataria concessis, quando pro obtinenda dispensatione, allegata est causa angustia loci, vel aetatis puellae, sequens phrasis semper legitur, scilicet: quum oratrix propter illius loci angustiam vel propter aetatem, virum paris conditionis cui nubere possit invenire nequeat, vel hactenus non invenit: quaeritur: Utrum praefata verba aliquam importent conditionem, ita ut dispensationis executori incumbat obligatio inquirendi utrum sint alii viri paris conditionis, qui illam ducere velint, qua de causa cum illis nubere renuat? Et similes quaestiones. Quae quidem inquisitio valde molesta et odiosa videtur ac saepe difficillima executio. An vero non sufficiat pro validitate dispensationis probare quod praefatus locus sit angustus, vel quod puella 24. annum aetatis suae expleverit, ut plures volunt auctores? — E kérdésre a S. Poenit. 1859. jul. 1-én következőleg válaszolt: „S. Poenitentiaria, mature perpensis propositis dubiis, respondendum censuit prout sequitur quod utrumque quaesitum: cognitio-causae quae prout in litteris apostolicis dispensationis exprimitur, praemittenda necessario est ante illarum executionem, ejusmodi esse debet, ut iudex delegatus, quo ad veritatem expositorum, conscientiae suae satis factum esse sentiat.“

5) „Dispenses matrimoniales“, p. 23. nr. 53. V. ö. Brilland: *Fraité pratique des empêchements et des disp. de mariage*, p. 139. nr. 154.

6) S. C. C. 8. Julii 1876.

7) S. C. C. in Oveten. 16. Dec. 1876: „Angustiam loci non esse desumendam a numero focorum cujusque parochiae, sed a numero focorum cujusque loci vel etiam plurium locorum, si non distent ad invicem ultra milliare.“ — Scavini: „Excipe tamen suburbia, nisi milliare circiter distent a civitate.“ (p. 481). — Pyrrhus Corradus: „Neque hac ratione appellatione loci per cujus angustiam datur ista dispensatio, veniunt suburbia civitatis, licet aliquantum ab ea distent, licite videtur posse hujusmodi causam admitti.“ (p. 565.)

8) S. C. C. in causa Valven. 8. Mart. 1884. (Vering, Archiv. 1886. p. 189) V. ö. Föder: *Formulaire matrimonial*, p. 67.

9) „Quando naratur oratricem domicilium contaxisse in alio loco, tunc petenda est dispensatio ob angustiam utriusque loci, sc. originis et domicilii.“ Pyrrh. Corrad. p. 478. — „Angustia locorum est, si neque in loco originis, neque in loco domicilii parem invenire nequeat.“ Dens: *Theol. ad usum seminariorum*, nr. 127. Heiner: *Grundriss des kath. Eherechts*, p. 189.

10) „In casu de quo agitur, sufficit verificatio angustiae loci actualis domicilii.“ S. Poenit. 6. Dec. 1880.

lakhelyén van ugyan több hozzá illő fiatal ember is, de egyik sem akarja őt megkérni, mivel mint Nicolaus mondja, a felmentvényben nem az van, hogy „quia non adsit par“, hanem „quia non invenit parem.“

3.) Ha már volt valaki, ki a nő kezét kérte hozzá hasonló rangú, de ő azt visszautasította, vajjon ekkor lehet-e a felmentvényt az angustia loci alapján kérni? Ha alapos okok miatt nem ment hozzája igen, de ha azt könnyelműen tette, a kérelemben ezt is fel kell említeni.

4) Ha véletlenül megtörténik, hogy ugyanakkor kérni találja a nőt egy más is, ki szintén hozzá illő, de nem rokon, a kérvényben ezt is elő kell adni. Cailland is kért felmentvényt egy községben „in quo non sunt trecenti foci, at vero oratrix in eodem loco alium virum paris conditionis invenit,“ s az 1851. év szept. 23-án kapott is felmentvényt.¹⁴⁾ Mások ugyanily esetben a dispensatiót „ex certis rationalibus causis animos eorum moventibus“ nyerték meg.¹⁵⁾

5) Fordulhat elő még oly kivételes eset is, hogy bizonyos község, vagy hely, 1200—1500 léleknel többet számlál s az angustia loci alapján mégis felmentvény nyerhető. Lehet ugyanis, hogy, p. o. valamely előkelő, régi, hírneves családnak leánya más magához illő férjet nem kap, hacsak rokonához, a ki kéri, el nem megy.¹⁶⁾ Az ily kivételes helyzetet a kérvényben szintén elő kell adni s az ügy elbírálását Rómára kell bízni, de felterjesztésben azt mindig fel kell tüntetni, hogy a helységben körülbelül hány ily család van. — „Vidi, mondja Corradus, sub Pontificatu Innocentii Papae X. concedi similes dispensationes pro nobilibus Oratoribus, cum hac narativa, videlicet: Quod cum dicta mulier in civitate Melphit, in qua decem tantum nobilium familiae existunt, propter illius angustiam virum etc. et dummodo civitas decem familias nobilium non excedat.“¹⁷⁾

Róma a felmentéseknél elfogadja ez okot gazdagoknál úgy mint szegényeknél¹⁸⁾, de ha a nő nem tisztességes életű, a kérelemben azt is fel kell említeni¹⁹⁾.

Végre még azon kérdés merül fel, hogy kérheti-e a lelkész az angustia loci alapján a felmentést, mikor biztosan tudja, hogy a felek esküvő után lakhelyüket el fogják hagyni s más helyre költöznek? — Igen, mert a lakhelynek jövődéli megváltoztatása a jelenlegi helyzeten mit sem változtat. „Valet causa angustia loci,“ mondja Gury, licet sponsa non sit ibidem remansura, sed alio quocumque domicilium

14) i. m. 27. lap.

15) u. ott.

16) Régente a pápa az angustia loci alapján a vérrokonságnál csak a 3. és 4-ik fok alól dispensált, de utjabban a 2-ik fok alól is. V. ö. Cailland, p. 20; Feije: De imped. et disp. matr. nr 654.

17) Praxis disp. Apost. L. VII. c. 5. nr. 45.; Cailland is kapott ily felmentvényt. Lásd i. m. 20. lap. nr. 17.

18) „non interest inter nobilem et ignobilem, pauperem et divitem.“

Byrrh. Corr. p. 476.

19) Bangen: De spons. et matr. II. 180.

suum sit transitura.“ Sic respondit theologus Romanus interroganti D. Alliról, Aniciensi canonico.“ (nr. 866.) — Ballerini: „Facile quisque videt, causam dispensandi hanc esse, quod eo in loco difficile sit virum reperire, cui puella convenienter nubat; neque vero attenditur, an forte haec difficultas, sponsum alibi inquirendo, cessare queat, utpote quod infrequens est, et a communibus moribus alienum.“²⁰⁾

Az állatok és növények

befolyása a föld felületének változására.

A szerves lényeknek, bármily parányiaknak is látszanak a föld beláthatlan felületéhez arányosítva, mégis van bizonyos befolyásuk a föld felületének folytonos változtatásában. Az élő állat és növény, de főképen a meghalt is nevezetesen járul a föld felülete alakzatának módosításához.

Ha ezen befolyást közelebbről szemügyre vesszük, azonnal meggyőződhetünk arról, hogy a szerves lényeknek is, mint a többi befolyással bíró tényezők, hármas feladatuk van. Vagy bontanak, vagy építenek a föld felületén, vagy pedig védelmezik a létező földrészeket más romboló külbefolyásokkal szemben; sőt még az abban való eljárásuk is hasonlít a szervezetlen tényezőkéhez, mennyiben azok is vagy mechanikai, vagy pedig chemiai uton működnek.

Nevezetes mindenek előtt azon viszony és arány, melyben a szerves lények kicsinyisége az általuk véghezvitt földalakítási munkák nagyságához áll.

Első pillanatra talán számba sem vehetőnek tűnhetnek fel a többnyire apró lények munkaképessége, de kellő figyelembevétel mellett esaknamar meggyőződhetik a vizsgáló az ellenkezőről, t. i. ama legapróbb lények hatalmas tebenségéről.

A legelső növények akár göresövi kicsinyiségben voltak, akár a mostaniakhoz hasonló különféle alakú és nagyságúak lettek lényen, életük első pillanatában már hozzáfogtak a föld felületének megváltoztatásához, mennyiben a lazább és porhanyább földanyagokból a vízből és a légből életök fentartására szükséges elemeket kiválasztották, s chemiai uton felbontván, az alkalmas alkatrészeket áthasonították.

De öröklétre nem teremtén, esaknamar visszaszolgáltatták a felvett és átalakított anyagokat közös anyjoknak a földnek, s elhalván, porrá váltak, miből táplálkoztak vala.

Tetemök a földanyagot nem szaporította ugyan, de javította és alkalmasabbá tette mindig más, mindig összetettebb lények számára a talajt.

Elpusztulásuk által új életnek alapjául szolgáltak.

Elhez hasonló az állatok sorsa és feladata is.

Ime, mily nagyszerű a teremtés gondolata, mennyire titokieljes és kifürkészhetlen a teremtő ezéjái e tekintetben is!

Alig, hogy felléptek az első teremtmények, már hozzá fogtak a föld felülete szétbontásához, s ezen működést folytatják szüntel nélkül napjainkig.

Mechanikai uton látjuk az élő növényeket, nevezetesen pedig a zuzmókat, miként hull le évről évre ez által mindig több és több kemény sziklaanyag poralakban a szirtekről, a felhőkbe nyúló hegyormokról.

Valamint a nap melege a jéghegyeket apasztja, úgy apasztják a zuzmók a bérezek változtathatatlannak tetsző oldalait; s

20) II. nr. 866.

ha ezen, bár lassu és perczenként véve csekély munkát az évezredek kiszámíthatlan éveivel arányba hozzuk, akkor némi képzeletünk lehet apró növénykéek hatalmasságáról, valamint azon változásokról is, melyeket azok előidézhetnek.

A növények chemiai uton való behatása a föld felületére még sokkal lényegesebb.

Az élő növények nemesak a könnyebben feloldható ásványokat bontják fel, hanem felbontják még a márványt, a vasat, a kovagot stb. is.

Ezen változtatásokkal kapcsolatban vannak számos oly körülmények is, melyek nemesak kisebb területeknek, hanem egész vidékeknek új és más alakzatot adhatnak.

A növények romboló befolyása sokkal nagyobb, mint az állatoké, mert ezeknek befolyása inkább csak szűkkörű helyen mutatkozó, mennyiben például furó kagylók vagy esigák egyes sziklákat lyukaesossá tesznek, mire azután a víz és a leg szétbontás további műveletét vízi véghez.

Azonban vannak egyes esetek, midőn az állatoknak romboló működése még nagyobb hatású is lehet; így például Németalföld városai már nem csak egyszer valának a tenger elöntésével fenyegetve, midőn a furó kagylók a tenger ellen épített fagátakat megrongáltak.

Ezen rontó és bontó képességgel szemben kibékítőleg áll az állatok- és növényeknek azon sokkal nagyobb mértékben meglevő képességök, melyek alapján részint a meglevőnek védelmezésére is szolgálhatnak.

Védelmözleg az által hatnak, hogy itt-ott a sziklákon oly burkot képeznek, melyen át a lég és a víz behatása, s így az elmállás is gátolva van; ezt főképen szüzetek sziklapartjain a korallok teszik; vagy fellépnek mint mechanikai kötszer, midőn a könnyebben széthulló földrészeknek szétbomlását akadályozzák.

Igy működnek a homokban élő növények, melyek a homokzatonok laza anyagát helyhez kötik és megerősítik.

A tropikus vidékeken az apró manglefák évről-évre folytonosan vivnak ki a tenger elnyelő hatalmából a száraz föld számára egy-egy földdarabkát.

Leghatalmasabban járulnak azonban a növények és az állatok a szárazföld új képzéséhez.

Az ősnövények a hatalmas kiterjedésű és mindenütt előforduló kőszételepek képzéséhez szolgáltatják az anyagot.

Minő rengeteg kiterjedésben és mennyiségben lehetnek az ősnövények, s mennyire változtatták a föld felületét, azt néhány példából legjobban megérthetjük.

Oroszországban ugyanis 225 kőszételep találtott egy-más fölött, Spanyolországban még 100 lábnyi vastag telepet is találtak; Angolhon pedig 570, Amerikában, a Britt-tartományokban 7000 és Illinois és Misouriban 50,000 négyzetmértöldnyire terjedő tözegrétegek is, melyek a felületváltoztatáson kívül a légből még nedvességet is kötvén magukhoz, az éghajlati viszonyokra is befolyással vannak.

De nem maradnak hátra e tekintetben a görösövi kiesinyiségben fellépő kovagos Diatomaceák sem, melyek hatalmas csiszolópalát és az ugynevezett ázalagföldröket képezik.

Még nevezetesebb a moszatok által képezett mészközetek, mely kőzetek képzéséhez még a Nummulitok is nagy mértékben járulnak.

A Hippuriták (Hippuris Tomasiana) a Pyrené hegységben és Siciliában egész sziklákat, hippuritmészkövet képeznek.

Igen nevezetes azon körülmény, hogy épen a legkisebb lények, az Infusoriák és Foraminiferák földtanilag véve a legfontosabbak kőzetképzők, mennyiben kovag vagy mész pánezeljainak milliói és milliói által a földkéreg vastagításához járulnak, a tengerfenék emelését és a partok alakzatának megváltoztatását eszközlik.

Hasonlóképen működnek a korallok és a szivacsok, melyek több száz mértöldnyire terjedő és a tenger nem csekély mélységéből kiemelkedvén, a hajókázás akadályait, a korallszigeteket és zátonyokat alkotják.

Az osztrigák s általában azon kagylók, melyek helyhez szoktak ragadni, hasonlóképen folynak be a területeknek lényeges megváltoztatására.

Igy képez például a Gryphaea arcuata — kagyló — körülbelül egy lábnyi vastag mészzátonyt, mely Angolhon északi partjától dél felé a Calais esatorna alatt Normandiába, Franciaországban, Schweizon és Németországban keresztül Lengyelorszáig terje l.*)

De hozzájárulnak a kőzetképzéshez még gerincez állatok is, mint ezt a räthi képletben, az ugynevezett esontagy (Bonebed) láthatjuk.

A felsoroltakon kívül még számos és igen nevezetes tényeket lehetne erre vonatkozólag felemlíteni, de ezen alkalommal legyen ennyi is elég.

Dr. Cs. B.

Szabadság és Egyház.

— Rapsodia prózában. —

Ők küzdöttek és elhullottak; a csillagok elsápadtak; az ég biborpiros lett; a láncra vert szabadság feljajdult, éjszak hullámai Etria hullámaiba vegyültek; az átalakuló Europa felkiáltott, s az elfojtott jog társairól esőrömpölve pattant le a rározsdásodott bilincs!

Egy nemzet sohajtott fel az égre, egy nemzet kiáltott bele a harcza, melyet a megosztosodó despotizmus a már lombtalan fa — a szabadság — ellen folytatott, hogy az ezredéves kéreg alul az utolsó nedvet is kiszívja.

S a lombtalan fa a villámokat felfogta, gyökerei megmozdultak az életerő megpezdült ereiben: márt. 15-én új rügy pattant rajta.

Mily szép vagy magyar szabadság! Egy tulvilági alak, melyre milliók tekintenek rajongó lélekkel, melynek homlokára milliók élte fonta vérből azt a ragyogó koronát; melynek ékszerreit milliók lehelete csiszolá; melynek jöttét egy vérbe fűrésztött nemzet imája várta és kérte.

Nyugat szabadságpírja véres üstökösként futotta be Európát; az üstökös szétpattant, a népeket vértengerborítá, s e tenger hullámaiból a szabadság istenasszonya emelkedett ki ifjú bájaival.

Mária hon szive megdobbant, ereiben tűz, lelkesedés pattzott, homlokán a szabadság sugara tündökölt. . . .

Szabadság, egyenlőség, testvériség! Varázsszavak, melyek új vért öntenek a dermedt tagokba, keringésbe hozzák a szunnyadó szívet, lángra gyújtják a lankadó érzést! Szabadság, egyenlőség, testvériség! Bérczről-bérczre, völgyről-völgyre hullámszások, törve-rugva, rombolva, ölte éltetve! Oh szabadság! Koronádat dobtál a porba, port a korona helyébe; felkiáltottál, s e kiáltás velőig hatolt, kardot ragadtál s a kard éle szivig hatott, piros vérsugar frescesent az ég felé, s vérről irád szabadságodat a zsarnokok homlokára, véres csillagokból rakád ki a szabad ég egere szíved trinitását. S párolgó föld vérrózsáinak illatát, a megrendült vén föld véres ajkának soháját, ingó trónok reccsését, összedült városok, falvak füstjét küldéd az ég felé. . . . hála-áldozat vált ez?? Szabadságodért másokat vertél békóba, éltedért máso-

*) Siegmund F. „Untergangene Welten“ 149, 150. l.

kért ontád ki, a hatalom helyébe magad ültetéd önzéseiddel! Szabadság vagy valóban vagy rémképe...?

Az a szabadság, egyenlőség és testvériség vagy, melyet az egyház hirdet, melyet hirdettek a katakombákban, hirdettek Neró, Galba, Juliánus szemben? Azé az igazság gyermeke vagy, melyért a vad rémkép az igazságok igazságát, keresztre feszíté? Az az egyenlőség, mely csak embert ismer és egy végezel; a testvériség, mely csak Isten képmását ismeri?

Tán az, s tán nem! A nemzetek harcában ott van mindig az egyház, mint az igazság és jog égi anyyala; az egyháznak nincs politikai hite: az egyház hite: a kereszt, az egyház szabadság levele: „menjetez és tanítsatok!”

Az egyház ismer harcot, az egyház ismer szabadságot! Az egyház kitért a mellét mindig, ha népek s nemzetek jogairól igazságáról volt szó; kitért a mellét, ha szívig merítették is bele a zsarnokok a gyilkoló fegyvert. Az egyház nem félt, nem rettegett: hatalmas, erős, bátor volt, mint a föld sarkai, megingathatlan, mint az ég boltozatai! Az ő szabadságelve az égben fogant, az ő jog egyenlőségét az Atya írta, az ő testvériségét a Fiu pecsételte meg.

Te magyar szabadság! Ki vívott érted utolsó lehetéig, ki küzde elfojtott szavadért, és ki tüzte fel először győzelmi zászlódat?! Hány fia lelkesült érted, hány fia adta életét érted az egyháznak? — Ő küzdött érted, ő vértett érted, mert egy nemzet életjogáról volt szó!

Az egyház nem politikai formákat, az egyház igazságodért lelkesült, s te ezért igazságok leple alatt önző politikákból sebeket mértél rá

Nem vagy testvériség a szabadság gyermeke, csak mostohája!

Eltorzultál te véres szabadság, — satyra lett belőled!

Nézd a tátongó sebeket, mit te ejtettél, csak azért, mert szabadság vagy! Az egyház szabadságán átfürtél, kezére békokat versz! Nem, nem azért fáj ez az egyháznak, hogy javaitól fosztod meg; hogy mit azok szerzenek, kik porai rég hamvadnak, a molochnak áldozod, hanem azért, mert elfajultál szabadság, mert az egyház jogába, igazságába markoltál!

Ő segített harcolni jogodért s most ugyanezt akarod tőle elrabolni!

Ez a te neved testvériség? — Oh gúny!

Vigyázz szabadság! Vérukkal, és testi- és lelkünkkel váltottunk meg; rajongtunk és rajongunk érted; de nem ezért a törzképer, hanem azért, mely szent és igaz, mert az égből eredt!

Oh szabadság, mennyire eltorzított téged az önző ezél, mely nem akarja ismerni: Add meg Istennek, mi Istené, a császárnak, mi a császáré. Mivé tett téged a mai kor lelke, melynek gondolata, vérkeringése az — „én!”

A te nevedben az egyházra láncokat vertek, az egyház fejét bilinesek közé szoritották, azét az egyházét, mely az igazi szabadságot visszaadta — önmagának.

De ne félj te elbizakodott szabadság! Az egyházzal ott van Istene mindig, s ha nemesak a magyar, de az egész kath. egyházra nem tudunk mi deríteni egy márcz. 15-két, eljön az Ur anyyala s mint Pétert hajdan a börtönből, kiszabadítja Leonkat bilineséből!

S ez lesz a nagy márcz. 15-ke, nagy, melyen nem csak egy nemzet, hanem egész világ kiált Alleluját!

Bába Pál.

A románfalusi márczius 15-ki népünnepély.

Az 1848 márczius 15-ki szabad eszmék szele, miután bejárta az egész magyar hazát, jónak látta három évtized elteltével Románfaluba is ellátogatni. Ez annál is inkább

szükségesnek mutatkozott, mivel a románfalusiak fogalma a valódi polgári szabadságról nagyon is szűk körben látszék mozogni s egyedül a képviselő-választáskor jutott érvényre; de ekkor is csak annyiban, hogy pálinka és patentirozott műbor mellett éltették Fülessyt — az apát és fiút egyértelmű lélekkel, egyhangu szavazattal. Tiszteletes választásra, hol a szabadság leljen kifejezést i. p. tüntetésekben, verekedésekben, esendőri és katonai beavatkozásokban stb. még a legöregebb atyafiak sem tudtak memóriájuk bármiféle megerősítése mellett is visszaemlékezni. Az egész község békés egyetértésben és példás rendben élt s e tekintetben ritkította párját.

A plebános urnakjáró lapok képezték a község szellemi táplálékát. Minden vasárnap délután felolvasá a kántor a megelőző héten beérkezett lapokat, melyeknek tartalma rendszeren egyhangu helyesléssel vétett tudomásul. Interpellációk is voltak néha napirenden. Például, hogy Roma szebb-e mint Budapest, a király koronán a fejével sétál-e az utcán, a pápának esperes ministrál-e vagy gvárgyán stb. A plebános ur s ennek távollétében a kántor az ilyes kérdezősködésekre megadták a választ s a békés atyafiak saturalva egy hétre való szellemi étellel nyugodtan vártak.

Ilyen körülmények között nőttek fel az elődök s hagyták hátra áldott emlékeket meg ingó és ingatlan vagyonukat a hálás utódoknak. S ezek is csendben és rendben léptek volna le a románfalvi historia doezkairól, ha csak ők maguk nem okozták volna maguknak azon csatapatét, melyet elmondandó vagyok.

Denique a dolog így történt:

Az általam elmondandó és előlegesen is csatapaténak jelzett esemény előtt néhány héttel a románfalusiak jegyző nélkül szükölködven természetesen jegyzőt választottak. A sok kandidatus között Vihari Arpád nyerte el a voksokat. Bizonyítványai, melyek között egy egyetemi index is helyt foglalt — mit a plebános ur magyarázott meg a t. kandidáló bizottságnak, meg személyes érdemei u. m. zengzetes neve, nőtlen állapota, hatalmas hangja, szép írása, nadrágos volta stb. esakhamar kedvelté és méltó bámulat tárgyává tevék Románfalv minden nemü lakói előtt.

A notárius szivvel-lélekkel független pártinak vallotta magát, sőt a respublikát sem perhorreskálta. Gyakran beszélt a románfalviaknak Franciaországról, Amerikáról, Schweitzről, hol respublika van s hol minden polgár egy egy jövendőbeli királynak tarthatja magát, habár a királyi ezim el van törölve. Ott nem tolja magát egy ember milliók meg milliók fölé, nem öröklök egyik a másról az uralmat, hanem személyes érdem akár a tudomány, akár a harez mezején legyen az kifejtve — dönt. És ez így is van rendjén. Mert hát — így szólott — kietek közül ki tudja, hogy ki a király, miért király, minő jogon sózza a sok adót nyakunkra és vagyonunkra, miért kell katonáskodni a nimet szolgálatában stb. Legyen csak respublika, majd meglátják, hogy másképpen lesz minden. Akkor mi magunk választjuk magunknak azt az embert az ország élére, ki nekünk tetszik s ki a székely népért is fog valamit tenni. S ez egészen tőlünk függ. A természet minden embert szabaddá alkotott s mi magunk vagyunk sorsunknak urai és szabad eszközlői. Tehát rázzuk le az erőszakkal reánk rakott igát, mutassuk meg, hogy az az ősi székely vér — melynek minden cseppje aranyat ér — nem vált bennünk

aludtjéjé, legyünk szabadok, függetlenek szavainkban, tetteinkben! Éljen a független Magyarország, éljen Kossuth apánk!

Magától értődik, hogy az ilyes dikciokra dörgedelmes éljen volt a válasz. A bíró uramat aztán meg különösen érdekelt az a republika. Hogyne? Hisz egyetlen fia Bosniában rája a profuntot. Hát miért nem Udvarhelyt? Hiszen ott is van német. Aztán a republika olyan valami, mely alatt ha mindenki — úgy első sorban egy bíró lehet valami. Az a valami meg erősen furta Gáspár bíró uram oldalát. Sőt hitese felesége előtt tett is olyan nyilatkozatokat, melyekből a szegény bíró asszony nem értett ugyan sokat, de annyit legalább igen, hogy a férje urának emeletén nincs minden rendben.

Románfalu becsületes lakossága, mely híres volt mamelukpártiságáról és a Habsburg-ház iránti törhetetlen loyális érzelmeiről erősen kezdett ellenzékieskedni meg a republikáért lelkesülni.

Fölösleges tán megjegyezmem, hogy a plebános ur mind ezekről egy árva szót sem tudott. Vihari, ki csaknem rendes kosztosa vala a plebánosnak, előre meghagyta a népnek, hogy a plebános ur előtt ezekről egy szót se szóljanak. Mert — mondá — a szabadságnak legnagyobb ellenségei a katolikus papok. Aztán meg nem akarna a plebános urral ujjat húzni.

* *

Közeledett a szabadság hajnala: — márczius idusa. A bíró uram és a nótárius rendre járták az értelmesebb és módosabb polgárok házáat, hogy azt a nagy napot Románfalu nagyközség tekintélyéhez képest méltóan ünnepeljék meg: hadd vegye tudomásul a világ, hogy Románfalu se nem román — mint neve mondja, se nem német, hanem magyar. S ezt iaeg is fogja mutatni.

Márczius elsejére egy titkos gyűlést hívott egybe a bíró saját házához, melyen vagy százar vettek részt. A nótárius indokolt előterjesztésére hosszas beszédek, pro- és contra-fel-szólalások után határozattá lön kimondva, hogy: „1. Románfalu nagyközség szívvel lélekkel a független párthoz esatlakozik s Irányi Dánielnek egy bizalmi feliratot küld, melynek szerkesztésével és a függetlenségi párt elé terjesztésével Vihari Árpád jegyzőt bizza meg. — 2. Kossuth Lajosnak, hazánk legnagyobb fiának részvétét tolmácsolja, hazánkba való visszatértét sürögösen követeli s Magyarország kormányzójává való kineveztetését elhatározza. 3. Románfalu nevét Székelyfalura változtatja s ez iránt kérelmet intéz az új kormányzóhoz. A kérelmet Vihari jegyző szerkeszti és terjeszti az új kormányzó elé. 4. 1848. márczius 15-ének évfordulóját hazafias kegyelettel üli meg. A részletes program elkészítésével fennnevezett Vihari jegyzőt bizza meg, ki 8 nap leteltével a programot bemutatja; és 5. Vihari jegyzőnek Budapestre és Turinba való utazási és irodai költségek ezimén fejenként 5 azaz öt forintot, tehát összesen 500 forintot szavaz és 8 nap alatt bélyegmentes nyugta ellenében neki kifizetetni rendeli.“

A jó atyafiak szívvel-lélekkel helyeselték az első 4 pontot, de az ötödik alig akart a fejükbe férni. Végre azonban mégis megértették, hogy Talianország messze van, szárazonvizen kell oda utazni, ezekre meg pénz kell s aztán — a hazafias érzület is áldozatot igényel. Nagy bajjal beleegyeztek az utolsó pontba is, kikötte azonban, hogy a jegyző Kossuthot akár élve, akár halva hozza el Románfaluba. Szívesen látják.

Persze hogy ígért a jegyző mindent, sőt nagy lelkesültségében a márczius 15-i programot már 24 óra alatt elkészíté, melyet egy újabb titkos gyűlés szó nélkül elfogadott. Ezen program szó szerint így hangzott: „Románfalu polgárai! Szabad polgár, szabad haza. Jön a tavasz, jön a golya, csak a magyar szabadság nem jön. Hol van? Kérdeitek. Bilincsekbe verve, békákba zárva s a magyar nemzet árva. Mert szabadság nélkül nem liheg a hon. Tépjük szét a bilincseket, zuzzuk össze a békákat — legyünk szabadok s a haza áldani fog. Románfalu nemes polgárai! Székelyek vagyunk. Ne szégyelljük ezen dícső nevet. Őseink sem szégyeltek. Lépjünk szent nyomdokaikba s ők könnyeket hullatnak örömlükben a csillagos égben nemes véreik felett. S ezen könnyek megtermékenyítik a haza földjét, melyből a szabadság fája zöldül élénk. Románfalu vitéz polgárai! Itt a szabadság napja, jertek ünnepegni. Ünnepeljünk így:

A nagy nap — márczius 15. reggelén 5 órakor ünnepeles találkozás az akasztófahegy alatt, honnan zászlók lengedezése és hazafias dallamok zengedezése mellett megyünk el dícső megyénk központjába: Udvarhelyre. Megérkezés 9 órakor. 10 órakor hálafohász a magyar templomban, melyet Zengő Ábel ev. ref. theologus fog tartani. Délben diszebed a „piros szamárhoz“ ez. vendéglőben. A teríték ára 1 frt. 50 kr. D. u. 4 órakor visszaindulás. Polgárok! Jertek ünnepegni!!! 18. márczius 10-én. A rendező bizottság nevében: Vihari Árpád községi főjegyző s. k.“

Románfalunak polgárai örömben usztak. Ilyen nagy napról szegény őseik még álmodni sem mertek. De hát ők nem hibások. Ha tudták volna, hogy ilyen módon nyilvánul a valódi szabadság, bizony ők is meg hozták volna az áldozatot a haza oltárára. Gáspár bíró uram néhány nap óta nem volt látható. Bezárkózva szobájába készítette a dikciókat. Egyet a hazára, egyet Kossuthra s egyet Románfalu polgáraitra, honfitársaira. Titokban megízentette Viharinak, hogy köszöntse fel eztán ő a bírót familiástól. Ennyit a jegyzőtől joggal kívánhat.

Vihari meg ezalatt szedegette az utiköltséget és a bankett árát, melynek elintézését ő volt szíves magára vállalni. S tekintettel arra, hogy 140 ember férfi és nő jelentkezett az ünnepelesen való részvételre, meglehetősen summa nehezedett az élelmes jegyző ur zsebeibe a turini költségekkel együtt.

Lázás türelmetlenség volt Románfaluban észlelhető. Sür-gés forgás, sütés mosás, varrás, téglázás volt csaknem minden háznál. Készülődtek ez ünnepeyre. A bíró kiadta hogy az öltözetek méltók legyenek az ünnepelehez, mert hát Márczius 15-ike a magyar nemzetnek husvétja.

Felviradta nagy nap. A Románfaluban felkelő nagy nap annyi álmos arcot még sohasem látott, mint a magyar nemzet husvétján. Az ünneplők közül egyetlen egy sem volt képes bár a szemit behunni, annálkevésbé nyugodtan aludni az éjnek folyamán. No de hát ez is áldozat volt a hazáért s a többi után ráadásul mehelett.

Vihari volt az első az akasztófa-hegy alatt. Önelégült mosoly és diadal kifejezés trónolt arczán.

Lassanként ugyan, de pontosan érkezett a nemzeti színi-kokárdás közönség is. Hol ló-hol meg ökör szekereken, hol gyalog, ki a hogy tehette. Átalvetők, kulacsok a férfiak bátán, olvasók az asszonynépség kezében. Egyszerre csak zászlók lobognak.

„Mi a ménkü?!“ kiált fel a bíró rémulten.

„Nem értem“ — mormogá Vihari nevetve.

Megérkezék ez alatt a harangozó s az egyházi két zászlóval.

„Hát miesoda zászlók ezek?“ — kérdi Vihari.

„Hát instálom aláson, azt tetvett vala firkantani, hogy zászlók is szükségeltének, hogy lengedzének; osztáng eén a támploból ahajt elrozám, hogy legyen. A plébánatos ur ugyis még aluszik, osztáng este visszaviszem“ — felelé a harangozó.

A harangozót már vissza nem lehetett küldeni, hát megindultak.

Nehány jámbor asszony a zászlók láttára s az ünnepegyesség magasztos voltától áthatva rákezdet arra a szép énekre: „Mária drága neve . . .“ Az asszony népség szívből énekelte utánok.

A férfiak meg tele torokkal a „Kossuth-nótát“ fújták.

Igy haladt jó darabig a románfalusi hazafias processio. Egyszerre csak Vihari megállítja a menetet. „Reggelizünk!“ — kiáltá hatalmas hangon.

Az egész menet megállott és reggelizett. Hála a gondos fejérnépeknek, volt minden bőviben. Csirke, réce, liba, szalonna, sonka, turó, kalács, mézes pálinka s ki tudja még mi minden. Jól ettek, jól ittak; de logjokban Vihari, kit mindenki legalább egy árva falatra és egy kortyra magának lefoglat.

„Románfalu polgárai!“ — így szólott Vihari a bíró boros kulaesával kezében. „Ha én most kieteket felköszönténém, sértést követnék el kietek ellen. Mert a haza az első. Ha nincs haza, nincs mágyar. Én most csak azt akarám mondani, hogy én előre sietek Udvarhelyre, hogy értesítem a polgármestert a kietek jöveteléről. Mert ő kietek elébe fog jönni a városi közönséggel, hogy üdvözölje kieteket. Tehát kietek addig várakoznak Udvarhely előtt, míg ünnepegyesség harangzúgást hallanak, mert akkor jövök én a polgármesterrel s a néppel. Bíró uram hát vezesse a hazafias közönséget rendben s Udvarhely előtt találkozzunk. Addig iséljen a haza!“

„Éljen, Éljen“ — hangzott mindenfelől. Vihari ezalatt felpattant a bíró uram szekerére s egy hatalmas „Éljen“ kiáltással tova rohogott a fogat. Csakhamar sürről porfelleget jelzé a hazafias alak nyomát.

A románfalusiak mentek mendegéltek tovább Udvarhely felé. A bíró uram ismételte magában a dikeziókat, a népesség duhajkodott, lárnázott, imádkozott és énekelte. A harangozó az asszonyokkal tartott s a fájdalommal olvasót mondogatták; a férfiak meg ittak s éltették a hazát és Kossuthot s fújták az utóbbinak nótáját.

Ugy 10 óra felé Udvarhely előtt voltak. Letelepédtek egy dombra s várták a harangzúgást. Várták, várták, de hiába.

Várhattak már csaknem jó két óráig, midőn egyszerre harangzúgás hallatszák. A bíró azonnal talpon volt s utána az egész ünneplő sereg. Izgatottság, meghatottság veti erőt minden egyes románfalusi personán. A bíró köhmeselt . . .

Elhangzott a déli harangzó is; a nap is kidugta felhő-párnái közül fejét, hadd lásson ő is valamit. S ugy megdöbben neki ez a hazafias demonstráció, hogy éppen az égboltozat közepén haladva beszólt a székely ösökhöz, kik meglátva unokáik honszeretetének eme páratlan nyilvánulatát

örömlükben oly sürről és nagy lönyeket hullattak, hogy nem csak a haza földje, de a románfalusiak bőre is ázni kezdett.

Szaladtak ugy, a hogy tudtak befelé Udvarhelyre. Egyenesen a „piros számár“-ba. Vihari itt még nem intézkedett, tehát ebéd nem volt, annál kevésbé bankett. Koesi, jó sehol. Gondolkodóba estek.

„Hol a ménkübe lehetne az a nótárius?“ — dörmögé a bíró, ki egy kis idő óta már homlokát is ránczokba szedgette . . .

*

Nóde nem folytatom tovább. Ugy is gondolhatja mindenki, hogyan végződhetett azon népiünnepegyesség. Az egész ünnepegyesség teljesen elázva, átfázva, éhesen és szegényteljesen ért késő este haza. Fölösleges megjegyznem, hogy hazamenet nem mondogatták az olvasót, hanem a bünbánó zsoltárokat: nem éltették Vihari, hanem szegény elődeit is olyan hangon emlegették, mely aligha velt hazafias szellemű.

A bíró a „piros számár“-ba kutatta lovát, kocsiját. Másnap reggel meg is jötték. A kocsis Vihari urat Segesvárra szállította, hol Vihari ur a gözörsre ült. Egy cézudulát is küldött a bíró urnak, melyből a bíró ur ezeket olvasta: „Románfalu közönsége méltó régi hírnevéhez. Isten kietekkel! Szívességöket nagyon köszönöm. Halátlan nem leszek. X. Y. színművész.“

Gáspár uramat csaknem meglapítá a guta. Elkeseredett szive egy olyan áldás elfohászkodásában könnyített magán, mely Viharira semmiképpen sem lehetett bizelgő.

Gáspár uram is haza ment. Hogy otthon volt naeg mit hallania, az valószínű és pedig azon okból, mert hivataláról csakhamar leköszönt . . .

Az új bírónak meg esküvel kelle fogadnia, hogy márczius 15-i népiünnepegyesség rendezését soha meg nem fogja engedni. S Románfalu nem is ünnepegyesség többet. Z. Á.

Kisebb közlemények.

Igaz-e, hogy dr. Luther Márton felakasztotta magát?

Luther egykori szolgájának türelmes vallomása.)*

Doctor Justus Jonas, Michael Coelius és Johannes Auriaber Vinarensis „Historiá“-ja képezte — megjelenéséül kezdve — a protestánsok számára az egyedüli forrást, honét ők, Luther halálának adatait — mint igazán esalhatatlanokat — merítették. Mindennek daczára azonban, azok a bizonyos hírek, melyek 1546. febr. 18-án hajnalban szárnyra kelték, nem találtak nyugvó helyet; hanem mint a kísértetek hol itt, hol ott bukkantak fel újra.

Az 1592-dik esztendő azonban döntött a „Historia“ és döntött Luther halála felet!

Eloszlata a ködöt, melyet a gyönyörűséges mese, különösen a rövidlátók szeméi elé hintett!

A mi eddig a pszichologus előtt biztos, a történész előtt valószínű volt, az most a közönséges emberek előtt is kétségtelenné vált!

Bozius Tamás, oratorianus 1592-dik évben következő munkát: „De signis ecclesiae“ rendezett nyomtatás alá. Hogy mily kitünő mű volt az s mily megbízható volt a szerzője, kiderült onnan, hogy nemcsak katolikusok általában, de ezek ellenei is elismeréssel szólottak róla.¹⁾

Ezen munka XXIII. k. 3. fejezetében Bozius arról értekezik, hogy milyen szomorú véget értek az eretnekség szerzői és terjesztői mind!

*) Dr. Reindl Román legújában megjelent művéből.

1) Lásd: „Universal-Lexikon aller Wissenschaften und Künste“ Leipzig 1733.

Oecolampád, mint Luther maga írta, az ördög által folytatott meg; hasonló sors érte Carlstadtot; Bucerus menekülni óhajtván, a halálos ágya mellett jelenvolt ördögtől, a szoba padlózatára folytak ki összes belei: Kályn, miután négy éven át a legborzasztóbb betegségek által kínoztatott, végre a testéből kijövő tetvek által emésztetett fel.

A többi között Bozius munkájában még ezeket is mondja: „Luther mielőtt még este bőségesen evett és vígan ment volna aludni, a rá következő éjjel megfullasztva veszett el.“ Azután elmondja, hogy Luther egykori fiatal szolgájától, ki Luther szomorú halála által megdöbbentve, a kath. egyházba visszatért, hallotta ezt még pedig, hogy: Luther önkézzével akasztva fel magát, nyomorult halálának önmaga volt okozója: hogy azonban az evangélium becsületét megmentsék mindazon házbelleket, kik a történeteket ismerték, esküvel kötötték le, hogy a dolgot el ne árulják.

De haljuk magának Luther szolgájának töredelmes vallomását szószentül!

Miután elmondja a szolga, hogy az igazság mintegy önmagában foglalja a folytonos ösztönzést, hogy nyilvánosságára hozassék attól, a ki ismeri: s habár nógatások sem hiányoznak annak bevállása céljából: de nem ez, hanem az Isten és az ő szent vallásának tisztelete, ellenállhatlanul kényszerítik őt, hogy tanbizonyosságot tegyen az igazságról.

Azután így folytatja:

„Tudom, hogy Isten csodálatos alkotásait mindenütt megilleti a dicsőség, s hogy nekem inkább engedelmeskednem kell az Isten, mint az emberek parancsainak! S épen azért, habár Németország hatalmas emberei (heroes), erős fenyegetések között megtiltották, ne merészeljem egykori uramnak Luther Mártonnak borzasztó halálát, semmiféle halandónak elárulni, még sem titkolhatom el, hanem Krisztus dicsőségére kinyilvánítom, az egész kath. anyaszentegyház épülésére terjeszteni fogom, mit magam láttam s mindennek előtt én fedeztem fel, az Eislebenben összegyűlt fejedelmi férfiaknak én vittem hírül, a miben engem sem valaki iránt való gyűlölet nem serkent, sem pedig valaki iránt való szeretet vagy kedvezmény nem vezet. Történt tehát, hogy annak idejében, mikor Luther Márton Németország nevesebb urai között Eislebenben mulatozva, többit engedett meg magának, teljesen lerészegedett, általunk szobájába vezettetett, a hol, miután ágyába helyeztük, neki nyugodalmat jó éjszakát kívánva, saját helyiségeinkbe távoztunk s ott semmi rosszat sem sejtve vagy gyaniva békésen elaludtunk. Másnap, midőn bementünk, mi, kik öltözködésénél segíteni szoktunk neki, láttuk fájdalom! említett urunkat Márton ágya mellett függve és nyomorultan felkötve! — iuxta lectum suum pensilem et misere strangulatum.

Látva az akasztás eme borzasztó látványát, rémület fogott el bennünket, de nem sokáig tanakodva, siettünk tegnapi ivótársainhoz, a fejedelmi emberekhez, hogy nekik Luther gyalázatos kimúltát tudokra adjuk. Ok pedig, szintén nem kevésbé megborzadva mint mi, mindent kezdtek ígérni és kérni: mindenekelőtt, hogy a dologról állandóan és hűségesen hallgassunk, nehogy csak valami is a nyilvánosság elé kerüljön; továbbá hogy Luther elesufított hulláját a kötéltől megszabadítsunk, ágyára helyeztük, végre az emberek között híreszteljük, hogy uram a Márton régtóni halállal mult ki az élők sorából: mit, részint a fejedelmi személyek kérelmének engedve, részint — mint egykor Urunk siránál alkalmazott örök — ígéretük által megvesztegetve, meg is tesszük ha csak az igazságban rejő valami ellenállhatlan erő mást nem parancsol vala, mely parancs, az emberektől való félelem, azok iránti tisztelet, vagy a jutalom reménye egy időre igen, de a vallás által ápolt lelkiismeret furdalásai miatt örökre el nem nyomható.“

Ugy hiszem nincs szükség arra, hogy ezen vallomásnak hitelességét bizonyítsam!

Nincs szükség reá, mert Bozius Tamás maga hallotta eme vallomását és pedig magától a szemtanútól, kit és szavait bizonyosan erős próbának tette ki, mielőtt jeles művébe felvette.

Nincs szükség reá, mert hiszen ha egy embernek, a ki mitsem gyauit, kiről vagy miről van szó, oda állítjuk szeméi elé Luther tárgyalt lelkiállapotát: s elolvassuk előtte a „Historia“ adatait, ha egy kis pszichológiai érzés van benne, önkéntelenül felkiált: Ez az ember nem mulhatott ki természetes halállal! Nincs szükség reá, mert hisz a szolga vallomása a közvéleményben elterjedt s az öngyilkosságra vonatkozó híreknek csak határozott alakot adott. Ujat ő nem mondott, s épen azért vallomása nem is tett valami különös sensatiót, hisz a miről vallomást tett, tudta csaknem mindenki!

Igy történt, hogy az azelőtt szállongó hírek az 1592-dik évtől kezdve egy megzafolhatlan biztos igazsággá verődtek össze, hogy: Dr. Luther Márton Eislebenben 1546. februárius 18-án hajnalban, kötélt által önmaga vetett véget életének!

És ha a protestantizmusra nézve megölő emez igazság, némileg feledésbe ment, az eskis a kath. írók nagylelkűségének és megmagyarázhatlan türelmének köszönheti az ellenfél.

Hej mennyit irtak azok a jó protestáns testvérek: a papissárol; a pápák büneiről: a római curia aljas fondorlatairól; az infallibilitásról stb. és mi hallgattunk! — Hogy pedig a tizenkilencedik század vége felé ismét bővebben kezdnek a kath. írók e themával foglalkozni, azt a protestánsok kislelkűségének, mely ott is feljajdul, hol semmi bántódása; és megmagyarázhatlan, a végletekig menő türelmetlenségének köszönheti, annak a türelmetlenségnek, mely — nálunk különösen — mindent hatalma alá keríteni, a kath. egyházat rabláncra fűzni, Mária országát s a benne lakó kilencz millió katolikust Luther — az öngyilkos Luther — vallási és erkölcsi gyönyörűséges elvei szerint kormányozni akarja.

A NAPI ESEMÉNYEK KÖRÉBŐL.

— **Iskolai ünnepély.** Az erzsébetvárosi róm. kath. raph. gymnasium ifjúsága a helybeli dalegylet közreműködésével a tanári kar rendezése alatt 1848. márczius 15-énekére a gymnasium dísztermében ünnepélyt rendezett. A tanulóifjúság — élükön a tanári karral — 1/2 10 óraker a piaczi nagy templomban jelen volt az isteni tiszteleten, melynek vezéttével a gymnasium dísztermébe vonult, hol a minden tekintetben sikerült ünnepélyt a következő programmal tartotta meg. 1. Megnyitó beszéd. László D. gym. igazg. 2. Hymnus. Énekl az ifjúsági ének-kar. 3. Nemzeti dal. Szavallja Szentpéteri. István II. oszt. tan. 4. Szózat. Énekl a dalegyesület. 5. Alkalmi beszéd. Tartja Nagy József tanár. 6. Márczius 15-ike. M. D. tól. Szavallja Rozgonyi Aladár I. oszt. tan. 7. Honvágy. Énekl az ifj. énekkar. 8. Hymnus. Szavallja Arbutina Arthur III. oszt. tan. 9. Szabadságdal. Énekl a dalegyesület. 10. A magyarok Istene. Szavallja Dontzky Jenő IV. osztályos tan. 11. A madár fiaihoz. Szavallja Gross István I. oszt. tanuló. 12. Csatadal. Énekl a dalegylet. Az ünnepélyen jelen volt Vén András kir. törvénysz. elnök úr s az épen városunkban időző mezei alispán Hilibi Gál Domokos ur s azonkívül szép száma közönség. A tanári kar kedves kötelességének tartja a nyilvánosság terén is szíves köszönetét fejezni ki a dal egyesület buzgó elnökének, tkts. Rozgonyi Ottó ügyvéd urnak, hogy a vezetése alatti dalegyesület közreműködésével az ünnepély fényének emeléséhez hozzájárulni szíves volt.

Kiadja: Az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat. Felelős szerkesztő: PAL ANTAL.

Szerkesztőtársak: Dr. CSERNI BÉLA, KÓRÓDY PÉTER, VASS ALBERT, ZLAMAL AGOST.

Nyomatott Papp Györgynél a püsp. lye. nyomdában Gyulafehérvárott.